

Raija Kangassalo 1953–2020

Kuva: Kai Kangassalo

Entinen kollegamme, suomen kielen dosentti Raija Kangassalo (o.s. Hautamäki) menehtyi keväällä pitkäaikaisen sairauden uuvuttamana tukholmalaisessa suomalaistaustaisten palvelemiseen erikoistuneessa hoitokodissa, Suomikodissa, vain 66-vuotiaana. Hän oli syntynyt 14. marraskuuta 1953 Nivalassa, mutta kotipaikkakuntanaan hän piti Oulun läänin Pyhäjärveä, jonne muutti perheensä kanssa ollessaan muutaman vuoden ikäinen. Ruotsin Kielineuvoston julkaisemassa *Kieliviestissä* (2/2010) hän kuvasi kiinnostuksensa kieleen heränneen ensimmäisestä kirjasta, jonka hän sai käsiinsä ollessaan kansakoulun ensimmäisellä luokalla. Kirja oli Pyhäjärven kirjas-

tosta lainattu Nanna Sibeliuksen *Merenkuninkaan kruunuhelmi*.

Kangassalo valmistui Oulun yliopistosta suomen kielen maisteriksi vuonna 1980, minkä jälkeen hän muutti Ruotsiin. Hän ehti myös työskennellä toistakymmentä vuotta opettajana, niistä kymmenisen vuotta kotikielenopettajana peruskoulutasolla. Tämä tapahtui aikana, jolloin suomenkielisiä oppilaita oli ruotsalaisissa kouluissa suhteellisen paljon. Kotikielenopettajan tehtäviä hän hoiti Sundsvallissa, missä hän asui perheineen. Tänä aikana syntyi myös tytär Hanna. Akateemisen jatkokoulutuksensa Kangassalo sai Uumajan yliopiston suomen laitoksella, jossa hän myös väitteli vuonna

1995. Hänen väitöskirjansa, *Mastering the question: the acquisition of interrogative clauses by Finnish-speaking children*, koski muun muassa ruotsinsuomalaisten lasten kysymyslauseen omaksumista. Väitöskirja perustui niin sanottuun Sundsvallin korpukseen, josta hän tarkasteli yksityiskohtaisesti 1–4-vuotiaiden Ruotsissa syntyneiden mutta suomea ensikielenään puhuvien lasten kielenkäyttöä. Tutkimuksessaan Kangassalo kartoitti syntaksin kehittymistä kysymyslauseiden osalta eri ikävaiheissa. Tämä on ensimmäisiä ja toistaiseksi yksi harvoista tutkimuksista, jotka tarkastelevat kaikkein nuorimpien ruotsinsuomalaisten kielellistä kehitystä.

Kiinnostus kielen oppimista kohtaan seurasi Kangassaloo riippumatta siitä, mitä virkaa tai tehtävää hän hoiti. Vuonna 2003 hän muutti perheineen Eskilstunaan, kun Mälارينlaakson korkeakoulun vasta perustettu Suomen kielen ja kulttuurin keskus (SKKK) käynnisti toimintansa. Tuolloin ja seuraavina vuosina risteytyivät myös meidän tiemme toimiessamme suomen kielen professorina (Lainio) sekä tutkimusassistenttina, tuntiopettajana ja jatko-opiskelijana (Gynne) SKKK:ssa vuosina 2002–2013 ja 2005–2013. Opimme tuntemaan Raijan lämpimänä, älykkäänä ja työteliäänä työtoverina, jonka tarkkasilmäinen ja holistinen ote teki yhteisestä työnteosta monitahoista ja mukavaa. Huumorintajuakaan ei häneltä puuttunut, ja akateemista työuraansa aloittelevaa nuorta kollegaa sekä muiden muassa tuolloisen CIMO:n ope-
tusharjoittelijoita hän ohjasi eteenpäin jopa äidillisin mutta asiallisin ottein. Kangassalon työnsarka SKKK:ssa kesti seitsemän vuotta, ja tänä aikana hän toimi myös opettajana ja tutkijana Tukholman yliopiston suomen kielen osastossa.

Huhtikuussa 2010, Eskilstunan lehtorinuran jälkeen, Kangassalo siirtyi hoitamaan Ruotsin kielineuvoston suomen osaston kielenhuoltajan tointa, josta

hän vastasi sairastumiseensa asti. Ennen kielenhuoltajan virkaa hän oli jo pitkään toiminut kielenhuoltokehittämissä asiantuntijatehtävissä: Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan varapuheenjohtajana vuosina 2002–2007 ja Kielineuvoston suomen kielen neuvoa-antavan asiantuntijaryhmän jäsenenä vuosina 2007–2009. Siirtyminen yliopistomaailmasta Kielineuvostoon merkitsi myös siirtymistä tutkijan ja opettajan tehtävistä vaikuttajien kenttään. Sinä aikana kun Kangassalo ehti toimia Kielineuvostossa, kielenhuolto-osasto, jota hän johti, otti askeleen kohti laajempaa vastuunkantoa koskien suomen kielen vähemmistöasioiden tukemista ja revitalisaatiota koko yhteiskunnassa. Kielineuvosto onkin ottanut itselleen pitkäjänteisen ja haastavan tavoitteen: saada sekä suomen- että ruotsinkieliset tukemaan suomea perintökielenä kaikkialla ruotsalaisessa yhteiskunnassa.

Kangassalon akateeminen työura oli mittava. Hän julkaisi monia tieteellisiä artikkeleita ja oli mukana järjestämässä kielitieteilijöiden kansallisia ja kansainvälisiä tapaamisia, konferensseja sekä tukemassa verkostoitumista. Hänen tutkimuksensa koski kaksikielisyyttä, ruotsinsuomen kehitystä ja käyttöä ja sittemmin sen vähemmistöasemaa. Näistä teemoista hän kirjoitti esimerkiksi erilaisissa konferenssijulkaisuissa ja juhla kirjoissa (esim. teoksissa *Aidinkieli ja toiset kielet*, toim. Latomaa 2004 ja *Merkityksen ongelmasta vähemmistökielten oikeuksiin*, toim. Mantila, Karjalainen & Sivonen 2009).

Samat teemat olivat keskeisessä osassa myös Kangassalon opetustyössä. Hän oli pidetty opettaja, joka oli aina valmis tukemaan opiskelijoita omalla lämpimällä, iloisella ja henkilökohtaisella tavallaan näiden oppimispolulla. Jo väitöskirjassa ilmaistu mielenkiinto ruotsinsuomeen ja ruotsinsuomalaisiin oppilaisiin loi pohjan jatkuvalle innostukselle näitä teemoja kohtaan. Vuonna 2003 hän toimitti yhdessä Ingmarie Melleniuksen kanssa

antologian *Låt mig ha kvar mitt språk – Antakaa minun pitää kieleni*, joka oli niin kutsutun SUKKA-verkoston¹ kolmas raportti ja johon sisältyi myös Kangassalon oma artikkeli ”Finska språkets ställning i den svenska grundskolan: en tillbakablick på de senaste decennierna”⁵.

Opetuksen ja kielen tutkimuksen lisäksi Kangassalo oli aktiivinen kulttuurikentällä. Hän oli suosittu radiopuhuja ohjelmissa, joissa käsiteltiin kieltä ja ruotsinsuomalaisuutta koskevia aiheita. Herkän kielikorvansa ansioista hän pystyikin havaitsemaan meneillään olevia kielellisiä muutoksia ja kielen uusia käyttötapoja, jotka ennustivat ruotsinsuomen kehitystä yleisemminkin. SKKK:n toimintaan vaikutti myös Kangassalon elinikäinen harastus – lukeminen. Tältä pohjalta hän muun muassa kehitti kurssin, joka käsiteli dekkarien genreä. Tässä oli mukana pedagoginen ajatus, jonka mukaan lukeminen oli keskeisessä asemassa kielen kehittämisessä – ja jota siksi kannatti tukea esimerkiksi ottamalla huomioon sen, mitä ihmiset lukivat mielellään. Kangassalo kantoi vastuuta myös SKKK:n muista kirjallisuuden opetuksen jaksoista ja osallistui moniin kirjallisuustapahtumiin, joita järjestettiin yhdessä Eskilstunan kunnan ja Sörmlannin lääninhallituksen kulttuurityötä edistävien tahojen kanssa. Tähän työnsarkaan kuului myös yhteistyö Eskilstunan suomenkielisen kirjasto-toimen kanssa.

Kangassalo osallistui innolla paitsi SKKK:n monipuolisiin kulttuuritapahtumiin myös niin pienten kuin isompienkin

1. Suomalaislasten kielten ja kaksikielisyyden tutkijoiden verkosto (SUKKA) perustettiin vuonna 1994. Perustamisestaan asti SUKKA-verkosto toimi jäsentensä tärkeänä yhteistyö- ja keskustelufoorumina. Verkosto järjesti työpajoja ja pyrki luomaan ja vahvistamaan yhteyksiä Pohjoismaissa toimivien kaksikielisyydetutkijoiden välille. Yhteistyön tuloksena on syntynyt myös mm. Sirkku Latomaan (2004) toimittama artikkelikokoelma *Äidinkieli ja toiset kielet. Pohjoismainen kaksikielisyytyöpaja Tampereella 18.–20.10.2002*.

konferenssien järjestelyihin. SKKK järjesti sarjan tuoreeseen vähemmistöstatukseen läheisesti kuuluvia Erkänd?!-työpajoja ja -konferensseja, joiden konseptiin kuului sekä tieteellistä antia että kulttuuri-ohjelmaa, kuten musiikkia, teatteria ja kirjallisuusohjelmaa. Keskus järjesti myös kansainväliset VIII FinnForum-päivät, joka oli kyseisen konferenssisarjan ensimmäinen tapahtuma Suomen ja Pohjois-Amerikan ulkopuolella. FinnForum VIII oli näkyvä kolmipäiväinen suurtapahdus, johon sisältyi myös matka metsäsuomalaisen maisemiin Värmlantiin. Kangassalo kehitti ja toteutti FinnForum-yhteydessä myös Pohjois-Amerikasta tuodun idean kulttuurijuhlasta (FinnWorld). Hän oli paitsi järjestämässä konferenssia myös toimittamassa kanssamme siihen perustuvaa julkaisua *Transborder contacts and the maintenance of Finnishness in the diaspora* (2009). Konferenssijulkaisun ja keskuksen monen muun graafisen tuotteen tyyliin ja muotoiluun vaikutti Raijan puoliso Kai Kangassalo, joka toimi samalla keskuksen epävirallisena valokuvaajana. Täten Kangassalot yhdessä toimivat SKKK:n toiminnan keskeisenä runkona.

2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen oli kaikkineen kiireistä ja toimeliasta aikaa sekä SKKK:lle että Raija Kangassalolle, joka nimitettiin vuonna 2009 Tukholman yliopiston suomen kielen dosentiksi. Tutkimuksen saralla Kangassalo oli yhdessä Peep Nemvaltsin ja Erling Wanden kanssa laatimassa aiempaa laajempaa typologista kuvausta meänkielen, ruotsinsuomen ja ruotsinviron lauseopillisesta vaihtelusta ja muutoksista (”Ruotsin itämerensuomalaisten kielten syntaksi”, 2003). *Östersjöfinsk syntax i Sverige: de grammatiska kasusen som subjekt-, objekt- och predikativkasus i meänkieli, sverigeeestniska och sverigefinska* (2002–2008) -hanke sai rahoituksen Ruotsin Tiedeneuvostolta, ja se toteutettiin Tukholman yliopistossa. Näiden vähemmis-

tökielten lauseoppia oli kyllä tutkittu jonkin verran, mutta selvä typologinen ote oli puuttunut monesta tutkimuksesta. Kiinnostus lähisukukieliin johti myös yhteistyöhön Paula Anderssonin kanssa, jonka kanssa Kangassalo kirjoitti laajan katsauksen meänkielestä ja ruotsinsuomesta Hannele Jönsson-Korholan ja Anna-Riitta Lindgrenin toimittamaan artikkelikokoelmaan *Monena suomi maailmalla* (SKS 2003).

Kangassalon pedagoginen kiinnostus vaikutti siihen, että hän sai Ruotsin kouluvirastolta tehtäväksi laatia suomen kielen oppikirjasarjan, joka oli suunnattu peruskoulun 3.–6.-luokkien oppilaille. Vuonna 2010 valmistuneen *Heippa!*-kirjasarjan jatkaiseen kolmeen osaan kuului tekstikirja ja työkirja sekä opettajan opas ja kielioppi. Ominaista tälle hankkeelle oli pedagoginen pyrkimys ottaa huomioon ne puhekielen piirteet, jotka olivat ilmeinen osa puhuttua suomea ja ruotsinsuomea. Samalla Kangassalo pyrki luomaan pohjaa oppilaiden ja opiskelijoiden tutustuttamiseksi yleiskieleen.

Ruotsinsuomen kieliopillinen kehitys ja tulevaisuus askarruttivat Kangassaloa tieteellisesti, pedagogisesti ja jopa henkilökohtaisesti oman perheen Ruotsiin kotiutumisen myötä. Näin hän totesikin eräässä artikkelissaan ruotsinsuomalaiseen puhujaan viitaten: ”Eräs ruotsinsuomalainen sanoi minulle, että ’se on vaan puhua suomee, ettei kieli pääse unohuttumaan.” Hänen mukaansa tässä ruotsinsuomalaisessa letkautuksessa on koko totuus.

Kuten edeltä jo kävi ilmi, Raija Kangassalo oli, kuten muutkin SKKK:n työntekijät, usein suomenkielisten radiotoimitusten ja televisiolähetysten vieraana tai kommentoijana. Tämä ruotsinsuomalaisessa vähemmistökentässä tärkeä tehtävä loi sekä alueellista että valtakunnallista kiinnostusta niin ruotsinsuomalaista kielenkehitystä kuin sen kulttuurin nykyaikaa ja tulevaisuutta kohtaan. SKKK:n ”kultakausi” kesti kymmenisen vuotta. Kun sitten Kangassalo siirtyi työurallaan seuraavaan tärkeään tehtävään, Kielineuvoston vähemmistökielivastaavaksi, lehtoraattia ei enää täytetty. Tämä ratkaisu, joka koski keskuksen ehkä tärkeintä ja keskeisintä tointa – jota oli hoitanut uutera ja toimielias lehtori – ennusti pahasti koko keskuksen tulevaisuutta. Kymmenen vuotta keskuksen perustamisen jälkeen se lakkautettiin, ja pieni henkilökunta hajaantui muille maille. Kangassalo itse ehti toimia vain pari vuotta uudessa työtehtävässään, ennen kuin sairaus katkaisi hänen uransa.

Raijaa lämmöllä muistellen

JARMO LAINIO
etunimi.sukunimi@finska.su.se

ANNALIINA GYNNE
etunimi.sukunimi@mdh.se

Jarmo Lainio on suomen kielen professori Tukholman yliopistossa. Annaliina Gynne on yliopistonlehtori Mälarinlaakson korkeakoulussa.